

22. Thomas P. L. Reading, Learning, Teaching Atwood / P. L. Thomas. – NY: Peter Lang, 2007. – 146 p.
23. Tolan F. Margaret Atwood: Feminism and Fiction / F. Tolan. – NY: Rodopi B. V., 2007. – 322 p.
24. Wells H. G. A. Modern Utopia / H. G. Wells [Electronic resource]. – 1905. – 254 p. – Mode of Access: <http://www.gutenberg.org/etext/6424>
25. Winterson J. Strange New World / J. Winterson [Electronic resource] // The New York Times. – 17.09.2009. – Mode of Access: http://www.nytimes.com/2009/09/20/books/review/Winterson-t.html?pagewanted=all&_r=0

ПЕРЕЗАВАНТАЖЕНА СВДОМІСТЬ ТА ДИЗОПТИМІЗОВАНЕ ТІЛО (на матеріалі романів Д. Лоджа “Думає” та “Глухота як вирок”)

Оксана УЗЛОВА

Київський національний лінгвістичний університет

У статті розглядаються проблеми репрезентації та трансформації людського тіла і свідомості в романах Девида Лоджа “Глухота як вирок” і “Думає”. Зокрема, досліджуються питання, чи відсторонення від власного тіла та відроза до нього як симулякру зумовлені радикальними змінами у розумінні процесу відтворення людських форм та чи є людське тіло зникаючою, непотрібною оболонкою, що, подібно до машини, позбавлена душі, свідомості та ідентичності. Вибір творів Д. Лоджа “Глухота як вирок” і “Думає” як матеріалу для аналізу зумовлений специфікою авторського переосмислення постгуманістичних ідей, що проявляється через сукупність нарративних, дискурсивних та естетичних параметрів, а також через глибинні семантичні структури на різних рівнях художнього тексту.

Ключові слова: Д. Лодж, тіло, свідомість, віртуальність, постгуманізм.

В статье рассматриваются проблемы репрезентации, а также трансформации человеческого тела и сознания в романах Дэвида Лоджа “Глухота как приговор” и “Думает”. В частности, рассматриваются вопросы, является ли отстранение от собственного тела и возвращение к нему как симулякру последствием глубинных изменений нашего восприятия процесса репродукции человеческих форм, и можно ли рассматривать человеческое тело как исчезающую, ненужную оболочку, которая, подобно машине, лишена души, сознания и идентичности. Выбор произведений Д. Лоджа “Глухота как приговор” и “Думает” в качестве

материала для анализа обусловлен спецификой авторского переосмысления постгуманістических идей, которое проявляется через совокупность нарративных, дискурсивных и эстетических параметров, а также через глубинные семантические структуры на разных уровнях художественного текста.

Ключевые слова: Д. Лодж, тело, сознание, виртуальность, постгуманізм.

The article tackles the problem of representation and transformation of human body and consciousness in David Lodge’s novels *Deaf Sentence* and *Thinks*. Among other considerations, the paper explores whether the notion of disembodiment or the aversion to human bodies as simulacra arise from profound changes in our understanding of the reproduction of human forms, and whether the human body is vanishing, irrelevant or, interfaced with the machine, an empty shell robbed of what is variously called spirit, consciousness or identity. The choice of David Lodge’s *Deaf Sentence* and *Thinks* as practical ground for research is predetermined by the original transformation of the ideas of posthumanist studies within the narrative, discursive and aesthetic strategies and underlying semantic structures of the texts under consideration.

Key words: D. Lodge, body, consciousness, virtuality, posthumanism.

Сучасні медіа і культурні студії все більше уваги приділяють проблемам втрати людиною самоідентичності та відчуження від “справжнього”, чи “природного”, тіла внаслідок впливу на неї технічних засобів та електронних операційних систем. У 1983 р. Ж. Бодріар зазначає, що внаслідок цієї взаємодії те, що залишається від нашого тіла, виявляється “покинутим, відчуженим ... просто зайвим і фактично непотрібним у всій своїй розповсюдженості, багатоманітності та складності органів, тканин і функцій” [4, с. 128]. А. Крокер називає період найбухливішого розвитку кібернетичних теорій “пожираючими плоть дев’яностими” [11]. Тяжіння до абсолютизації, притаманне розвитку сучасних постгуманістичних студій, призводить до виникнення низки протиріч. З одного боку, можливість протистояти своїй природі через боротьбу з власним тілом чи навіть часткове зречення останнього робить людину менш вразливою та змінює її онтологічний статус. З іншого боку, отримавши змогу модифікувати свою зовнішню оболонку, людина відчуває кризу самоідентифікації, пов’язану із загостреним сприйняттям власної тілесності, наділеної новими конотаціями.

Сьогодні проблема співвідношення людського і машинного цікавить не лише прихильників теорій віртуальності та постгуманізму, а й сучасних авторів художньої літератури, зокрема британського письменника

і літературознавця Д. Лоджа. Попри те, що романи “Думає” та “Глухота як вирок” зберігають окремі жанрові характеристики університетського роману, на початку XXI ст. автор відходить від переосмислення літературознавчих теорій, популярних у середині XX ст., і інтегрує у канву художніх текстів нові теоретичні віяння, пов’язані з розвитком когнітивістики та кіберкультури.

У широкому сенсі віртуальність вважається наслідком взаємодії людини з будь-якими технічними засобами, що впливають на її сенсорні системи. На думку кібертеоретиків на кшталт Д. Гарроуей та К. Хейлз, будь-яке розмивання межі між людським і тваринним або людським і машинним дозволяє говорити про гібридизацію тіла. Найменше втручання у людський організм за допомогою техніки штибу імплантів, контактних лінз, слухових апаратів тощо перетворює людину на проторобота чи кіборга, трансформуючи її особистість. К. Хейлз наполягає, що у більшості випадків метою подібних модифікацій є компенсація вже існуючих фізіологічних вад. Автори-утопісти на кшталт М. Маклюена, П. Вірільо, Ж. Бодріяр стверджують, що нові технології в найближчому майбутньому поневолять людину не лише зовні, оточивши її протезами, але й заволодіють її унікальним генетичним кодом, психікою та свідомістю. Якщо звичайний протез, функцією якого є заміщення пошкодженого органа, фактично мало що змінював у загальній моделі тіла, то так званий цифровий протез, як зауважують ідеологи, є екстенсивним, оберненим назовні, закликає до дії чи бездіяльності. На думку М. Маклюена, будь-яке медіальне продовження людини призводить до замикання і функціонально споріднене з ампутацією. Ж. Бодріяр розвиває маклюєнівську ідею: “*Все, що є в людській істоті – її біологічна, м’язова, мозкова субстанція, – обертається навколо неї у формі механічних чи інформаційних протезів*” [2, с. 46–47]. На відміну від М. Маклюена, який вважав технології способом розширення людини, Ж. Бодріяр саму людину розглядає як розширення технології.

Героєм роману Д. Лоджа “Глухота як вирок” є професор-лінгвіст на ім’я Десмонд, який через втрату слуху змушений користуватися слуховим апаратом. У тексті встановлюються досить амбівалентні стосунки між людиною та технічними засобами. З одного боку, наявність останніх стає єдиною можливою умовою налагодження аудіального контакту героя з Іншим, а відтак, і запорукою його повноправної інтегрованості в соціум. З іншого боку, використання того самого апарата слугує причиною дисгармонійних стосунків Десмонда з оточуючими

і передусім із собою. Симптоматичним виявляється той факт, що, хоча на перший погляд слуховий апарат і видається акцентуваною частиною тіла героя, Десмонд відверто не сприймає його як складову своєї ідентичності. Така неоднозначність поведінки персонажа дозволяє апелювати до зауваження К. Х. Грея, що люди із фізичними вадами, які не визнають свого статусу кіборга, постійно перебувають у “*стані заперечення*” (*in denial*), а всі, хто не бажає сприйняти постгуманістичне майбутнє, є *технічно відсталими (technotards)* [7, с. 24–25]. У романі Д. Лоджа “Глухота як вирок” згадується про так званий рефлекс Бейтса, названий на честь Десмонда Бейтса, тезкою якого виявляється герой твору. На початку XXI ст. Д. Бейтс висунув теорію про те, що у користувачів несвідомо розвивається вороже ставлення до своїх слухових апаратів, що змушує їх бездумно карати ці гаджети, недбало дозволяючи батарейкам розряджатися. Основна проблема полягає у зворотності цього процесу, позаяк, караючи єдиний засіб сприйняття звуків, Десмонд карає насамперед самого себе. Фізіологічна деградація персонажа, що триває останні двадцять років, зображується на тлі еволюції слухових апаратів, які він використовує. Кожний із цих апаратів щоразу ламається з вини професора. Розряджені батарейки, неправильно обраний режим підлаштування під рівень шуму навколишнього середовища – ті фактори, що регулярно стають для Десмонда причинами морального дискомфорту, а іноді навіть фізичного болю. Відтак, герой роману “Глухота як вирок” намагається якомога рідше використовувати слуховий апарат, почувачись комфортніше в повній звуковій ізоляції. Досліджуючи діахронічні аспекти проблеми маргіналізації глухих, Д. Бейнтон зазначає: “*Тиша – це радше метафора, ніж опис досвіду, який переживають глухі. Глухота – це стосунки, а не стан, і використання метафори “тиші” показує, наскільки стосунки залежать від можливості чути. Слух визначається як універсалія, а глухота, відповідно, – як відсутність, пустота. Тиша може репрезентувати невинність та родючість, але може означати й темряву та стерильність*” [5, с. 58]. В античній Греції використовувалося одне слово на позначення глухоти та німоти, а зазначені вади не сприймалися окремо одна від одної і отожднювалися з розумовою неповноцінністю через нездатність людини брати активну участь у політичному житті полісу. Підкреслено маргінальний статус глухих в Англії XIX ст. пояснювався їх відірваністю від релігії через неможливість почути молитви та уривки з Євангелія. Сьогодні здобутки науково-технічного прогресу дозволяють людині з такими фізіологічними

вадами безпосередньо долучатися до будь-яких сфер соціального життя, а тіло “*вже не розглядається як безумовна даність чи остаточний вирок, яким воно здавалося ще на початку минулого століття ... але виступає своєрідною моделлю для складання, комплексом потенційних можливостей з рухомими межами, де немає нічого постійного і все до останнього сантиметра шкірного покриву залучено до гри*” [1, с. 276–277]. В есе “Маніфест кіборга” Д. Гарроуей ставить питання, чи цифрові технології сприяють звільненню маргіналізованих соціальних категорій від тиску статі, раси, віку тощо через відмежування від тіла, чи, навпаки, лише копіюють уже існуючий соціальний устрій матеріального світу? [8]

Постійно прогресуюча глухота не лише змушує героя роману Д. Лоджа достроково вийти на пенсію, таким чином змінюючи його соціальну роль, але й позбавляє Десмонда колишнього авторитетного статусу в родині. Батько героя, який через вікові проблеми частково втрачає слух, але відмовляється від використання слухового апарата, самостверджується, кепкуючи з фізіологічної неповноцінності сина. Стосунки героя з дружиною також поступово втрачають свою первинну природу. Відбувається своєрідний процес маргіналізації персонажа в межах власної родини. Аналізуючи бестселер М. Уельбека “Елементарні частки”, С. Жіжек у статті “Жодного сексу, будь ласка: ми постгуманні”, зазначає, що, за умови продовження процесу кіборгізації, у майбутньому людство ризикує перетворитися на спільноту асексуальних істот, які розмножуються за допомогою генної інженерії [16]. Говорячи про втрату людиною майбутнього своєї сексуальності, С. Жіжек апелює до зауваження Ж. Лакана про поступове зникнення значущості сексуальних стосунків. У свою чергу М. Фуко говорить про маргіналізацію суб’єкта, чия поведінка не відповідає новоєвропейському сексуальному диспозитиву. Втім С. Жіжек наполягає, що доки людська істота має тіло, не можливо усунути пов’язану з ним чуттєвість. Втрачаючи слух, герой роману “Глухота як вирок” переживає водночас втрату лібідо, а разом із тим і інтересу до свого наукового дослідження як можливої сублімації. У вже згаданій статті С. Жіжек говорить про сексуальність як ключову рису, що відрізняє людину від машини, та про розподіл гендерних ролей як про визначальний фактор функціонування саме людської спільноти [16]. Варто зазначити, що погіршення слуху Десмонда призводить до того, що вони з дружиною обмінюються гендерними ролями. Колишній університетський професор, який звик вести активне соціальне життя та матеріально забезпечувати родину, тепер змушений займатися хатніми

справами, тоді як його дружина активно розвиває власний бізнес. Домінанта роль дружини Вінніфред підкреслюється тим фактом, що герой редукує її ім’я до чоловічого Фред. На вечірках Десмонд почувається придворним, змушеним усюди супроводжувати королеву. Не маючи змоги брати участь у дискусіях через проблеми зі слуховим апаратом, герой все частіше шукає розради в алкоголі, внаслідок чого неодноразово зазнає невдачі у виконанні подружнього обов’язку. Прокинувшись після подібного інциденту у пансіонаті, куди Десмонд приїздить разом із дружиною та парою друзів, він дратується, почувши, що з кімнати останніх лунають ознаки сексуальної активності. Таким чином, слуховий апарат, який герой забув вимкнути на ніч, компенсує його фізіологічні вади, пов’язані безпосередньо з глухотою, але загострює почуття власної неповноцінності в інших сферах. Відтак, штучна реконструкція свого тіла обертається для персонажа частковою моральною деструкцією. Десмонд, який водночас є наратором, неодноразово зазначає, що “*сліпота трагічна, а глухота – комічна*” [13, с. 289]. У романі багато карнавальних сцен, у яких герой свідомо погоджується на роль блазня, а наявність слухового апарата лише підсилює його комічний статус. Часто зміст почутого Десмондом різко відрізняється від сказаного співрозмовником, що позбавляє діалоги будь-якого змісту і перетворює комунікацію на своєрідний аналог театру абсурду. Таким чином, неправильно почуті героєм слова стають симулякрами реальності, тимчасово трансформуючи його уявлення про навколишню дійсність.

Цей перебіг подій триває, доки у романі не з’являється інший віртуальний вимір. Погодившись неофіційно консультувати аспірантку одного зі своїх колишніх колег, професор не лише зустрічається з нею особисто, але й спілкується за допомогою Інтернету. Аспірантка, якій неодноразово вдається маніпулювати професором, також має чоловіче ім’я – Алекс. Вона свідомо конструює свій образ виключно на брехні, роблячи це переважно за допомогою телефона чи Інтернету. Таким чином, технічні засоби беруть безпосередню участь у процесі заміни об’єктивної дійсності на альтернативну їй фікцію. Прикметним видається той факт, що, окрім листів від Алекс, на електронну пошту Десмонда надходить виключно спам з пропозиціями вдосконалити власне тіло та покращити сексуальне життя, що також інтенсифікує почуття власної неповноцінності. У вже цитованій статті “Жодного сексу, будь ласка: ми постгуманні” С. Жіжек зазначає, що найпримітивнішою асоціацією з віртуальною реальністю є віртуальний секс, зокрема БДСМ [16].

В одному з електронних листів, надісланих своєму консультантові, Алекс пропонує покарати її за псування книжок з університетської бібліотеки. В зазначений час професор має знайти зв'язану студентку в її помешканні і відшмагати, не вступаючи у статеві стосунки. Хоча герой не наважується втілити в життя сценарій, запропонований Алекс, останній пробуджує у нього вітальні інстинкти та викликає численні фантазії, які він згодом реалізує з дружиною, подумки перечитуючи отриманий текст та уявляючи аспірантку на місці Вінніфред. Відтак, електронний лист шляхом тимчасового відривання персонажа від дійсності сприяє поверненню його втраченої маскулітності та авторитету.

Не менш знаковим виявляється той факт, що Алекс дає Десмондові посилання на нібито розроблений нею сайт рекомендацій для самогубць. Електронний ресурс виявляється чимось на зразок жартівливої інструкції з написання передсмертних записок, стилістичні особливості яких і є темою дослідження аспірантки. Професор сприймає сайт буквально як керівництво для суб'єкта, що намагається позбутися власного тіла, а згодом сам пише фіктивну передсмертну записку. А. Крокер і М. Вейнстейн зазначають, що в епоху постгуманізму людська форма перетворюється на *“електронне тіло, одержиме своїм зникненням”* [10, с. 20]. Герой роману Д. Лоджа, чия глухота не підлягає лікуванню, усвідомлює, що в разі достатньо тривалого життя його може спіткати остання стадія глухоти, навіть частково подолати яку вже не зможе жоден слуховий апарат. Він зізнається Алекс, що думав про самогубство як про спосіб ескепізму, але згодом відмовився від цієї ідеї. Неодноразово в тексті роману, як і в англійському варіанті його назви – *“Deaf Sentence”* та імені персонажа *“Desmond”*, – завдяки фонетичній подібності обігрується поняття *“смерть” (death)*. Сам наратор вважає втрату слуху гіршою за смерть, оскільки глухота – це процес багаторазового помирання, низка репетицій перед зануренням у вічну тишу. Кожна нова стадія глухоти персонажа, супроводжувана появою нового слухового апарата, – це смерть старого, що спричинює народження нового в особистості самого героя. Найяскравіше позиція Десмонда щодо залежності людини від технічних інновацій проявляється у фінальному епізоді роману. Герой, якому вже довелося зробити щось на кшталт евтаназії хворій на рак першій дружині, опиняється перед вибором: відключити паралізованого батька від апарата штучного життєзабезпечення чи залишити його ув'язненим у власному тілі, елементарні функції якого контролюватиме машина. Останній варіант видається Десмондові неприйнятним. У свою чергу батько, подібно до сина, який за найменшої нагоди вимикає

слуховий апарат, щоразу опритомнівши, знімає кисневу маску, але згодом помирає природною смертю. Ця подія нашоує професора на думку, що колись комп'ютери можуть бути оснащені спеціальним *“Меню Смерті”*, за допомогою якого, подібно до ресторанної страви, людина зможе обрати бажаний спосіб померти. В романі Д. Лоджа кончина батька героя перетворюється на своєрідний аналог карнавальної смерті, що дарує життя: в цей самий момент донька народжує Десмондові онука, Алекс залишає країну назавжди, стосунки з дружиною значно поліпшуються, а сам герой повертається на курси з читання по губам, сподіваючись мінімізувати свою залежність від слухового апарата.

Таким чином, сучасні технології у романі Д. Лоджа “Глухота як вирок” відіграють роль допоміжного засобу сприйняття дійсності, не перетворюючи її на розширену (огментовану) реальність, на виникненні якої наполягають радикальні прихильники теорії віртуальності. Цифровий протез радше слугує перманентним каталізатором для переоцінки цінностей, фактором тимчасового занурення людини у “стан заперечення”, але в жодному разі не стає складовою її ідентичності чи переносить її на наступний щабель еволюції шляхом перетворення на істоту нової генерації [7, с. 24]. Лоджівська людина намагається зберегти за собою право робити маленькі вибори у ситуації, коли вибір глобального масштабу вже зроблено за неї.

Проблематика роману “Думає” пов'язана безпосередньо з віртуальністю у її вузькому значенні, тобто йдеться насамперед про взаємодію людської свідомості та машини. До експериментів, пов'язаних з імітацією комп'ютером людської мовленнєвої та мисленнєвої поведінки, Д. Лодж звертається ще у романі “Світ тісний”. За своєю природою дослідження, згадане у другому романі університетської трилогії, є інверсованим варіантом імітаційного тесту Тьюрінга, до якого неодноразово апелюють К. Хейлз та С. Жіжек. Суттєво, що перший варіант експерименту Тьюрінга було орієнтовано на визначення статі співрозмовника шляхом анонімного людського спілкування за допомогою електронної мережі, але остаточна його версія мала на меті з'ясувати, чи можуть машини мислити. Користувач одночасно контактує з двома комп'ютерними інтерфейсами, за одним із яких знаходиться реальна людина, за іншим – машина. Якщо, ставлячи запитання будь-якого характеру та аналізуючи отримані результати, учасникові експерименту не вдається відрізнити відповіді розумної машини від людських, такий перебіг подій свідчить на користь здатності машини мислити самостійно. Трансформуючи міф про

Пігмаліона, Д. Лодж описує стосунки комп'ютерної програми на ім'я Еліза та одного з її авторів, лінгвіста Робіна Демпсі. Еліза має давати відповіді на поставлені запитання, надаючи психологічну допомогу співрозмовникові. Лінгвіст поступово розриває усі соціальні зв'язки та цілодобово спілкується виключно з комп'ютерною програмою, вважаючи її єдиною істотою, здатною його зрозуміти. Так триває, доки Еліза не дає збій і не починає захищати конкурента Демпсі, принижуючи гідність останнього. В кінцевому результаті з'ясовується, що програма не здатна проявляти власні емоції та мислити самостійно, а відповіді, отримані Робіном, були заздалегідь запрограмовані його колегою. Таким чином виявляється, що машина не здатна існувати окремо від людини, але людина ризикує в будь-який момент стати залежною від цифрових технологій. Розповідаючи про центр обчислювальної стилістики, Робін Демпсі трансформує відомий флюберівський вислів, зазначаючи: *“Центр – це я. Де я, там і центр”*. Суттєво, що одержимість Робіна сучасними технологіями призводить до руйнування не лише його особистості. Дізнавшись, що до університету запрошено відомого письменника Рональда Фробішера, Демпсі створює комп'ютерну програму, здатну визначити специфіку авторського ідіостилу. Зрозумівши, що весь корпус його текстів було завантажено на магнітні носії архіву, а спеціальна програма знайшла найуживаніші ним слова, Фробішер порівнює Демпсі з Франкенштейном, який зачинає його в *“пласкій металевій коробці”* [14, с. 118]. Результати дослідження ідіолекту змушують автора на кілька років припинити писати. Кожна спроба почати новий роман викликає нав'язливе відчуття механічності власних фраз. Подібно до героя роману *“Глухота як вирок”*, який через загострене почуття власної неповноцінності, інтенсифіковане наявністю цифрового протезу, на певний час втрачає сексуальність, Рональд Фробішер втрачає творчу потенцію через електронну програму. Комп'ютерний стилістичний аналіз, згаданий у романі *“Світ тісний”*, – перша спроба Д. Лоджа звернутися до проблеми завантаження людської, зокрема авторської свідомості, на електронні носії.

До питання про взаємодію людського та машинного Д. Лодж повертається у романі *“Думає”*. Цей текст є своєрідним продовженням теорії когнітивного літературознавства, викладеної автором у збірці критичних есе *“Свідомість і роман”*. Д. Лодж апелює до усього спектру досліджень, здійснених у галузі нейрології – від таких, що базуються на засадах матеріалізму (Д. Денне, Ф. Крік), розглядаючи людину у якості

машини, яка забезпечує функціонування свідомості як віртуальної системи або програмного забезпечення (software), до поширених серед гуманітаріїв поглядів на свідомість як духовну субстанцію, обтяжену індивідуальним досвідом. Зіткнення цих двох протилежних концепцій автор переносить у площину свого роману *“Думає”*, де зустрічаються два кардинально відмінні типи свідомості, – свідомість письменниці та науковця. Авторка популярних романів репрезентує емоційно-чуттєвий першопочаток, натомість Ральф Месенджер, прихильник когнітивної лінгвістики, представляє науково-матеріалістичний тип світосприйняття. Ця опозиція реалізується, зокрема, на наративному рівні. Початок роману представлено у вигляді метатексту, в якому Ральф пояснює, що збирається досліджувати власний потік свідомості, намагаючись якомога реалістичніше зафіксувати свої думки, що, будучи спочатку записаними на диктофон, згодом за допомогою спеціальних комп'ютерних програм трансформуються у письмовий текст і підлягають детальному дослідженню. Після низки експериментів герой приходить до розуміння того факту, що на сучасному етапі розвитку науки повноцінна фіксація думок залишається неможливою, оскільки мовлення є повільнішим за мислення. У романі послідовно чергуються оповідь від третьої особи, записи з цифрового щоденника Месенджера та рукописного щоденника Гелен Рід. Дискусії персонажів точаться, зокрема, навколо того, що, на відміну від науки, яка до сьогодні намагається знайти прийнятний спосіб репрезентації людської свідомості, література займається цим уже протягом декількох століть.

Даючи розлогий коментар до роману, автор апелює до популярної серед прихильників теорії віртуальності думки, що людське тіло – це машина. Д. Лодж наголошує, що не варто дослівно сприймати цю тезу, артикульовану його персонажем Ральфом Месенджером: *“Він стверджує не те, що тіло – це машина, а що свідомість нагадує програмне забезпечення, встановлене на жорсткому диску. Що свідомість є віртуальною машиною. Отже, все, що опрацьовує інформацію, є машиною, але це не означає, що вона зроблена з заліза, дротів та інших речей”* [12, с. 290]. У тому ж коментарі до роману автор висловлює власну позицію, відмінну від позиції героя свого твору, який стверджує, що в майбутньому комп'ютерна програма зможе імітувати людську свідомість. Д. Лодж вважає, що такий перебіг подій неможливий через те, що людську свідомість відрізняє від віртуальної машини насамперед *“існування плоті та тлінність цієї плоті”* [12, с. 291]. Згодом цю саму ідею у вже згаданій статті висловлює С. Жіжек [16].

Попри те, що Ральф Месенджер, який працює над розробкою штучного інтелекту, подібно до Ганса Моравека, наполягає, що в найближчому майбутньому стане можливим завантаження людської свідомості на електронні носії, одна з основних ідей роману полягає у збереженні людиною її центрального місця в універсумі. Можливості найрозвиненіших комп'ютерних програм ніколи не зможуть перевершити можливостей дітей-аутистів, оскільки ні ті, ні ті не мають почуття гумору та не здатні відрізнити правду від брехні, а художню вигадку від об'єктивної дійсності. Д. Лодж переконаний, що машині ніколи не вдасться витіснити людину, імітуючи її свідомість, через наративну природу останньої. У збірці есе "Свідомість і роман" автор апелює до досліджень Демасіо, який ввів поняття "автобіографічного "Я", що є чимось на кшталт літературного продукту, та Д. Денетта, який доводить, що засадничою стратегією самозахисту, самоконтролю та самоідентифікації людини виявляється складання, поєднання та контроль над історіями, у яких ми пояснюємо собі та іншим, ким ми є [12, с. 15].

Відтак, використання постгуманістичних ідей в текстах Д. Лоджа слугує контрастним тлом для висвітлення провідних постулатів традиційного європейського гуманізму, що зберігає за людиною центральне місце в світобудові. Людина в романах автора не стає "продовженням технології", а процес технізації сприймається радше як невід'ємна частина розвитку соціуму, а не як основний критерій його радикальної зміни [2, с. 46]. Технічні засоби слугують додатковим чинником для екстеріоризації внутрішніх проблем людини, втім, не наділяючи останні кардинально новими конотаціями. Включення до художнього тексту філософського та науково-технічного дискурсів спрямовані також на висвітлення проблем сучасної літератури, зокрема питання примату авторської свідомості в художньому творі, що *a priori* нівелює постструктуралістську концепцію "смерті суб'єкта", насамперед "смерті автора", проголошену Р. Бартом. Специфіка авторського письма повертає дослідників до відкритої проблеми визначення меж поняття постмодернізму в контексті специфіки розвитку національних культур. Йдеться про детерміноване нерозривним зв'язком з традицією та усталеними літературними нормами співвідношення традиційних реалістичних та експериментальних постмодерністських технік у текстах Д. Лоджа, віднесених деякими дослідниками до так званого "постмодерного реалізму" як явища сучасної англійської літератури [6, с. 8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Алябьева Л. Наука моды / Л. Алябьева, С. Силакова // Иностранная литература. – 2008. – № 5. – С. 275 – 280.
2. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла / Жан Бодрийяр; [Пер. с фран. Л. Любарской, Е. Марковской]. – М.: Добросвет, 2006. – 258 с.
3. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Маршалл Маклюэн; [Пер. с англ. В. Николаева; Зкл. ст. М. Вавилова]. – М.; Жуковский: "КАНОН-пресс-Ц", "Кучково поле", 2003. – 464 с.
4. Baudrillard J. The Ecstasy of Communication / Jean Baudrillard. – New York: semiotext(e), 1988. – 128 p.
5. Baynton D. A Silent Exile on This Earth / Douglas Baynton // The Disability Studies Reader: Second Edition; [Ed. by Lennard J. Davis]. – New York: Routledge, 2006. – 472 p.
6. D'haen T. British Postmodern Fiction. Postmodern Studies 7 / T. D'haen, H. Bertens. – Amsterdam; Atlanta, GA: Rodopi, 1993. – 179 p.
7. Gray C. H. Cyborg Citizen: Politics in the Posthuman Age / Chris Hables Gray. – New York: Routledge, 2001. – 264 p.
8. Haraway D. A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century / Donna Haraway. – New York: Routledge, 1991. – 312 p.
9. Hayles N. Katherine / We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics / N. Katherine Hayles. – Chicago: University of Chicago Press, 1999. – 364 p.
10. Kroker A. Data Trash: The Theory of the Virtual Class / Arthur Kroker, Michael Weinstein. – New York: St Martin's Press, 1994. – 167 p.
11. Kroker A. Hacking the Future: Stories for the Flesh-Eating 90s / Arthur Kroker, Marilouise Kroker. – New York: St Martin's Press, 1996. – 114 p.
12. Lodge D. Consciousness and the Novel: Connected Essays / David Lodge. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2002. – 320 p.
13. Lodge D. Deaf Sentence / David Lodge. – New York: Penguin, 2009. – 304 p.
14. Lodge D. Small World. An Academic Romance / David Lodge. – London: Secker Warburg, 1984. – 339 p.
15. Lodge D. Thinks / David Lodge. – New York: Penguin, 2002. – 342 p.
16. Zizek S. No Sex, Please, We're Post-Human [Електронний ресурс] / Slavoj Zizek. – Режим доступу: <http://www.lacan.com/nosex.htm>